

A területi egyenlőtlenségek tudománya és politikája

A hazai társadalom- és közgazdaságtudományi közösség, illetve a területpolitikával foglalkozó szakma azon tagjai, akiket érdekel a regionális különbségek tudomány- és eszmétörténete, figyelemre méltó olvasmányra lehetnek az alább bemutatandó könyvben, amely az utóbbi éveket tekintve a hazai társadalomföldrajz egyik kiugró teljesítményeként értékelhető. Különösen nagy figyelemre tarthat számot a tudomány és a politika összekapcsolódásának története a rövid 20. század világháborús, hidegháborús, valamint rendszerváltó-posztmodern korszakaiban.

A regionális különbségek kutatása különböző megvilágításokban, de régóta a közfigyelem középpontjában van, elég utalnunk itt az Európai Uniótól érkező fejlesztési pénzek elosztására, vagy a hazánk gazdagabb és szeényebb vidékei közötti – a média által is időről-időre megtárgyalt – égbekiáltó ellentétekre. A szerző, Gyuris Ferenc az Eötvös Loránd Tudományegyetem Földrajz–Földtudományi Intézetének munkatársa azonban jóval többre vállalkozik. A könyv tárgyát azok a tudományos kutatások képezik, amelyek elsősorban a területi különbségek feltárására, megértésére irányultak, valamint a tudomány és a politika közötti kapcsolat, amely újra és újra létrejött, valahányszor ezek az ismeretek reflektorfénybe kerültek, azaz problémává váltak, átpolitizálódtak. A mögöttes hátteret a tudomány története jelenti, amely különböző időszakokban, különböző filozófiai sodorvonalakba kerülve hol felszínre hozta, hol eltemette a területi különbségek kérdését. A könyv vázát mindennek kronologikus sorrendben történő elemzése adja. Azonban az

olvasó jóval többet kap, mint amennyit egy tudományos vagy egyetemi előadáson, szakfolyóirat-cikkben el lehet mondani. A szerző kimondott célja, hogy a tudományos nézeteket, azok fejlődését mindenkor a tudás létrehozóinak személyes, kulturális, illetve az adott korszak tudománypolitikai, történelmi és társadalmi közegében elemezze. Ez a szándék végigvonul az egész munkán és egészen izgalmas fejtegetéseket olvashatunk az elméletek képletes utazásairól, átváltozásairól, elfeledéséről vagy éppen újjáéledéséről. Azonban a szerző szándékai még ezeknél is tovább mennek: ahogy a könyv címe is jelzi, a mű kifejezett célja, hogy a politika színpadán is vizsgálja az elméletek, illetve azok létrehozóinak, alakítóinak szereplését. Az is cél tehát, hogy bemutassa, hogy egy elmélet és alkotója hogyan vett részt a politikai véleményformálásban, vagyis hogyan válik az általában vett „tiszta tudomány” képviselőjéből egy adott ügy szószólója, a tényszerű tudásanyagból politikailag „orientáló” tudás (vö. Pielke, 2007).

A könyv bevezetés utáni első fejezete a területi különbségek háttereként a társadalmi különbségek gondolat-történetét fejt fel az elméletalkotóktól, Thomas Hobbestól, Rousseau-tól, Kropotkintól kezdve a kutatási hagyományokig, amely bemutatás a görögöktől egészen a 20. század két fő képviselőjéig (John Rawls és Robert Nozick) ível. Már ez a fejezet előrevetíti a társadalmi (és térbeli) különbségek nagy politikai relevanciáját, hiszen nem mindegy, hogy egy aktuális politikai erő mit ír a zászlajára: az egyenlőséget vagy az „azonos érdemhez azonos jutalom” elvét. A fejezet eszmefuttatását a szerző egy kiváló, önálló publikációban is megjelentetésre érdemes esettanulmánnyal zárja, amely egy Nagy-Britanniában megjelent, a társadalmi különbségek tovagyűrűző hatásait elemző munkát (*The*

Spirit Level) követő tudományos és politikai vita lefolyását és tanulságait mutatja be.

A rövid harmadik és negyedik fejezet átvezetése után, amelyekben a szerző a területi egyenlőtlenségek kutatásának szellemi előfutárait, előzményeit illusztrálja, az ötödik fejezetben kezdődik a koncepciózus munka fő része. A szerző a területi különbségek ideájának klasszikus marxista gyökereit Marx, Engels, Rosa Luxemburg, Lenin és Sztálin munkáin keresztül, német eredetiben vagy angol és német fordításban olvassa újra és elemzi, majd az elsősorban angolszász antimarxista reakció felfejlődését mutatja be a hidegháború első évtizedeinek közegében, kitüntetetten a neoklasszikus közgazdaságtani főárammal szembehelyezkedő keynesiánus szerzők, azaz Gunner Myrdal, Albert O. Hirschman, Jeffrey G. Williamson és John Friedmann munkáit. Ez a könyv egyik legérdekfeszítőbb, ha lehet mondani, legizgalmasabb fejezete, legalábbis a tudománytörténet kedvelők számára az lehet. Gyuris Ferenc itt újrendezi tudásunkat a területfejlesztés elmélettörténetéről, egyszersmind közelebb visz minket az elméletekhez, itt most nem az interpretátorok interpretátorait olvassuk, nem tankönyvek kanonizált, lecsupasított arcképcsarnokával van dolgunk. Újra felfedezhetők az elméletek mögött álló tudós emberek, az ő személyes történetük, karrierjük, és életük történelmi szituációja számtalan érdekes kérdést világít meg. Örvendetes tehát, hogy a regionális kutatások, illetve a regionális gazdaságtan, a gazdaságföldrajz területén is találkozunk már ilyen munkákkal. A recenzió tárgya mellett lásd például Dusek Tamás Thüinen Elszigetelt állama: az eredeti munka (2013b), és szintén tőle *Tér és közgazdaságtan* (2013a).

A szerző a 7. fejezetben az USA-ban alábbhagyó, majd az elsősorban Európában újra

megélénkülő érdeklődést mutatja be a neoliberalis, posztfordista világgazdasági, oldódó hidegháborús történelmi közegben, majd a könyv újabb, utolsó csúcására ér a 8. fejezetben, ahol először az elsősorban latin-amerikai hagyományként elterjedt dependencia-elméleteket, illetve Immanuel Wallerstein világrendszer-modelljét, majd ezek politikai hatásait, kölcsönhatásait analizálja. Ezután a neves brit geográfus, David Harvey által megújított marxista gyökerű „egyenlőtlen földrajzi fejlődés” koncepcióját helyezi vizsgálata középpontjába. A 8.2.2. fejezetben ezt a koncepciót a „létező szocializmust” megélt országok – elsősorban a Szovjetunió – példáján, azok gazdasági fejlődésének tanulmányozásán keresztül teszteli, vajon ott is megjelenik-e a modell logikája, utóbbi vajon szocialista berendezkedés esetén is földrajzi egyenlőtlenségekhez vezetett-e. Ez adja a könyv egyik nagy újdonságát is, hisz ilyen megközelítésben eddig senki nem vizsgálta ezt a kérdést, és nem mutattak rá a két rendszer mechanizmusai mögött rejlő hasonlóságokra. A szerző szerint ugyanis a szocialista rendszer nem volt hatékonyabb a kapitalistánál az egyenlő földrajzi fejlődés megvalósításában. Végül a szerző a könyv konklúziójában és kitekintésében aláhúzza, hogy a politika és az átpolitizálódás jelenségét mindig figyelembe kell venni politikailag releváns témák – így a területi különbségek tudományának tanulmányozásakor.

Ismertetésünkéből is látszik talán, hogy a bemutatott könyv mögött hatalmas munka van; a mintegy ezer tételes irodalomjegyzék, és 350 oldalas szöveg mutatja a Heidelbergi Egyetem által támasztott nagy elvárásokat a doktori képzésében részt vevőkkel szemben, hiszen nem titok, hogy a munka ennek keretében készült. Az elvárásokat a szerző nemcsak számokban teljesítette, koncepciózus

anyagot tett le az asztalra, amely a témát oktatók, kutatók számára alaplűnek mondható, még ha nem is könnyű olvasmány, és sajnos névmutató sem segíti a kézikönyvszerű használatot. Ezért is kívánunk sok erőt a szerzőnek ahhoz, hogy munkájának fő fejezeteit mind magyar, mind angol nyelven, szaktanulmányokban is publikálja, és így szólítson meg mind szélesebb közönséget, ugyanis a könyvben megtestesített tudományos anyag a hazai társadalomföldrajz megújulásának ígéretét is jelzi. (*Gyuris Ferenc: The Political Discourse of Spatial Disparities: Geo-*

graphical Inequalities Between Science and Propaganda. Cham–Heidelberg–New York: Springer, 2014)

Jankó Ferenc

PhD, geográfus, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

HIVATKOZÁS

Dusek Tamás (2013a): *Tér és közgazdaságtan*. L'Harmattan – TIT Kossuth Klub, Budapest

Dusek Tamás (2013b): Thünen Elszigetelt állama: az eredeti munka. *Tér és Társadalom*. 27, 3, 28–56.

Pielke Jr., Roger A.: *The Honest Broker. Making Sense of Science in Policy and Politics*. Cambridge University Press, Cambridge, 2007

Pontosítás • A *Magyar Tudomány* 2015/6 számában jelent meg Varga Attila – Erdős Katalin: *A magyar idegtudomány nemzetközi beágyazottsága* c. tanulmánya. A cikk első táblázatában pontatlanul szerepeltek a Somogyi Péterre vonatkozó adatok, és nevérol lemaradt a *kettős (magyar és nemzetközi) köitődésű* kitétel. Somogyi Péter 1983-tól valóban külföldön is dolgozik (jelenleg az Egyesült Királyságban), de munkaviszonya a Magyar Tudományos Akadémiával soha nem szűnt meg, ma az MTA KOKI fizetés nélküli dolgozója, az MTA rendes tagja.
